

**TEORİLER IŞIĞINDA TÜRK-YUNAN
İLİŞKİLERİNDE EGE SORUNU**

Atilla SANDIKLI

Doç. Dr.
BİLGESAM Başkanı

Erdem KAYA

BİLGESAM Araştırma Koordinatörü

TEORİLER IŞIĞINDA TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE EGE SORUNU

Türk-Yunan ilişkileri tarihsel süreç içinde taraflar arasındaki çatışmaların (1897, 1912, 1917-1922) bıraktığı izlerden ötürü güvensizlik temeli üzerine gelişme göstermiştir. Yunanistan, Megali İdea (Büyük Ülkü) hedefi doğrultusunda değişik dönemlerde İstanbul başkent olmak üzere Makedonya, Kıbrıs, Trakya, Batı Anadolu, Marmara civarı ve Trabzon bölgelerini de içeren büyük Yunanistan'ı kurma girişimlerinde bulunmuştur. 1830 yılında bağımsızlığını ilan eden ve 1947 yılına kadar topraklarını üç kat genişleten Yunanistan'ın doğuya doğru genişlemeye dönük tarihi özlemi Türk-Yunan ilişkilerinde güven unsurunun yerleşmesini engellemiştir. Megali İdea doktrini Yunan siyasi düşüncesinde Türklerin Avrupa'ya ait olmadığı, iki millet arasında Malazgirt'ten (1071) bu yana bir çatışmalar zinciri olduğu ve anlaşmazlıkların çözülemeyeceği yönündeki anlayışı canlı tutmuştur.¹

Türkiye-Yunanistan arasındaki güvensizlik 1950'li yılların sonlarından itibaren Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmeler sonrasında tırmanmıştır. 1960'ta Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla çözüme yönelik önemli bir adım atılmışsa da, Kıbrıslı Rumların anayasada Türklere tanınan hakları kısıtlama çabası adada istikrarı ortadan kaldırmış, çatışmalara yol açmıştır. Kıbrıs'taki gelişmeler iki ülke arasındaki güvenlik ikilemine

---

¹ Alexis Heraclides, *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 41.

mesnet teşkil eden tarihi düşmanlık algılarını güçlendirmiş, tarafların birbirine karşı çatışmacı güvenlik anlayışı ile hareket etmesine zemin hazırlamıştır. Atina'nın Kıbrıs'ta Enosis hedefi doğrultusunda attığı adımlar, Yunanistan'ın Megali İdea ülküsünden vazgeçmediğini, ortaya çıkan her fırsatta topraklarını genişletmeye dönük girişimlerde bulunabileceğini göstermiştir. Türk ordusunun 1974 yılında adaya müdahalesi ise Yunanistan nezdinde Türkiye'nin açık bir askeri tehdit olduğu algısını yerleştirmiştir.²

Kıbrıs'taki gelişmelerin doğurduğu karşılıklı tehdit algısı, Ege'deki ihtilafların iki ülke tarafından güvenlik merkezli ele alınmasına sebep olmuştur. 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren Ege Denizi'ndeki anlaşmazlıklar iki ülke arasında güç mücadelesi doğurmuştur. Ege'de gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması, kıta sahanlığı sorunu, Yunanistan'ın karasularını 6 milden 12 mile ve hava sahasını 10 mile genişletme girişimi, egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar üzerinde tarafların hâkimiyet iddiaları iki ülke arasındaki temel uyuşmazlıklar olarak ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içinde, Ege sorunlarının Türkiye ve Yunanistan tarafından algılanması ve anlamlandırılmasının farklı uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının etkisinde kaldığı söylenebilir. Bu nedenle tarafların Ege'deki ikili uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin değişik dönemlerde çatışma veya diplomasi seçeneklerine yöneldiği ve hazırlık yaptığı gözlemlenmiştir.

İki ülke Ege Denizi kapsamındaki sorunlarını ilk etapta Realist bakış açısıyla değerlendirmiş, anlaşmazlıkların giderilmesi sürecinde Realist güvenlik anlayışı doğrultusunda tutum geliştirmiştir. Türkiye-Yunanistan arasında gerilimi tırmandıran gelişmelerin meydana geldiği ve savaş ihtimalinin yükseldiği bu dönemde, taraflar diyalogu sürdürmüşse de Ege'de işbirliğinin ortak menfaatlere hizmet edebileceği kanaati yerleşmemiştir. 1999 yılından itibaren taraflar arasında güçlenen diyalog

---

² S. Gülden Ayman, "Negotiation and Deterrence in Asymmetrical Power Situations: The Turkish-Greek Case," içinde *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean* der. Mustafa Aydın ve Kostas İfantis (London: Routledge, 2004), 222.

iklimi ise Ege Denizi kaynaklı sorunların liberal güvenlik anlayışıyla ele alındığı bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde iki ülke karşılıklı belirsizliği ve yanlış anlamaları ortadan kaldıracak güven artırıcı önlemler üzerinde durmuş, Ege sorunlarının işbirliği ile çözümlenmesi için istikşafi görüşmeler yürütmeye başlamıştır. Ancak Ege sorunlarının çözümü liberal güvenlik yaklaşımının imkân tanıdığı diyalog ve işbirliği sürecinin ötesinde, iki ülkenin ortak menfaatlerine hizmet edecek bir teşkilatlanma ile gerçekleşebilir. İkili menfaat paydasını sürdürülebilir niteliğe kavuşturacak Ege'ye özgü bir teşkilatlanma Türkiye-Yunanistan işbirliğini değişen siyasi iktidarların olumsuz yöndeki etkilerine bağışık kılabilecektir. Böylece Ankara ile Atina arasında işbirliği ve ortak çıkar eksenli bir Ege algısı tesis edilebilecektir.³ İki tarafın da kazançtan sürekli mahrum kaldığı ve çatışma tehlikesini göz önünde bulundurarak savunma harcamalarını sürekli artırdığı fasit daireden çıkışı ancak böyle bir algı ile mümkün görünmektedir.

REALİST YAKLAŞIMIN GÜVENLİK ANLAYIŞI

Realizm devlet merkezli bir güvenlik anlayışını esas alır. Belirli sınırlar dâhilinde ve nefsi müdafaa kapsamında meşru silahlı güç kullanma hakkını elinde bulunduran yegâne siyasi teşkilat devlettir. Realizm'e göre devlet rasyonel bir şekilde kendi güvenliği ve bekası için gerekli olan güçlenme hedefi istikametinde çaba sarf etmektedir. Devletin hareket tarzını, tercihlerini ve siyasi ufkunu belirleyen temel dinamik güç ögesidir. En önemli güç ise askeri güçtür. Devletlerarası askeri güç dengesi uluslararası ölçekteki mevcut siyasi düzeni biçimlendiren ana unsurdur.⁴

Realizm, güvenlik kavramını “güvensizlik” temelinde devletin bekasını göz önünde bulundurarak ele almaktadır. Devlet, uluslararası anarşik

---

³ Yunanistan'ın Ege Denizi'ne ilişkin Romalıların Akdeniz için kullandığı “bizim denizimiz” anlamına gelen “mare nostrum” algısının değişmesi bu açıdan önemlidir. Türkiye açısından ise Yunanistan egemenliğinde bulunan adaların “Yunan adaları” yerine “Ege adaları” olarak adlandırılması ve algılanmasında değişikliğe ihtiyaç olduğu görülmektedir.

⁴ Edward A. Kolodziej, *Security and International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 128-129.

düzende varlığını sürdürme mücadelesi vermekte, diğer devletlerden kaynaklanan tehditleri değerlendirerek en kötü senaryoya hazırlık yapmaktadır.⁵ Bütün devletler öncelikli olarak diğer devletler karşısındaki nispi askeri gücünü değerlendirir. Devletlerarasında mütemadi bir gözlem, değerlendirme ve tehdit analizi söz konusudur. Devlet, diğer devletler karşısındaki nispi konumunu geliştirmek için askeri gücünü artırır.⁶ İdaredeki karar mercileri devletin menfaatlerini askeri açıdan güçlenme hedefi üzerinden tanımlar.⁷ Realist düşünürlere göre güvenliğin sağlanabilmesi için askeri gücü azami seviyeye yükseltmek devletin rasyonel tercihidir. Devletlerin tekil iradesinin değiştiremeyeceği bu zoraki tercihe sistem düzeyindeki şartlar neden olmaktadır. Anarşik uluslararası düzen devletleri kendi tercih ve iradesini diğer devletlere kabul ettirmeye, bu istikamette silahlı güç kullanmaya ve silahlı güç tehdidinde bulunmaya sevk etmektedir.⁸ Bu nedenle uluslararası politikaya sürekli güçlenme hedefi doğrultusunda siyaset geliştiren devletlerin karşılıklı nüfuz mücadelesi yön vermektedir.

Realizm, güvensizlik algısını anarşik yapının yol açtığı yalnızlık sendromu ile ilişkilendirir. Realist bakış açısının her devletin aslında yalnız olduğu varsayımı uygulamada hiçbir devletin diğer bir devlete tamamen güvenemeyeceği prensibini ortaya çıkarmıştır. Devlet, muhtemel bir savaşta sadece özkaynaklarına bağlı hareket edebileceği telakkisi ile savunma alanında kendi yeterliliğini sağlamalıdır. Tespit edilen saldırı ihtimallerinden algılanan güvensizliği gidermek için gerekli askeri teçhizat ve silah sistemlerinin tedariki devletin öncelikli görevidir. Kolektif güvenlik anlayışı ile oluşturulan savunma nitelikli uluslararası teşkilatlar devletlerin savaş durumunda yalnız kalmayacağını garanti edemez. Morgenthau, kolektif güvenlik sisteminin gerçek şartlar altında uygulanamayacağını, ilk etapta üye devletlerin güvenliğini sağlasa da uzun

---

⁵ Jack. S. Levy, “War and Peace,” içinde *Handbook of International Relations*, der. W. Carlsnaes, T. Rise ve B. A. Simmons (Londra: SAGE, 2002), 353.

⁶ Kolodziej, *Security and International Relations*, 128-130.

⁷ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace* (New York: Knopf, 1967), 5.

⁸ Kolodziej, *Security and International Relations*, 128-131.

vadede statükonun değişmesi yönünde irade gösteren devletlerin güçlenmesiyle işlevini yitireceğini ileri sürmüştür.⁹ Bu nedenle devletler, tehdit algıladığı devletleri dengelemek ve bu devletlerin hareket alanını daraltmak için geçici askeri ittifaklara yönelir. Karar mercileri tehdit algılanan devletlerin askeri kabiliyetlerini hesap ederek ve muhtemel sıcak çatışma biçimlerini tahlil ederek stratejiler geliştirir.

Realizm'e göre ortak menfaatlere hizmet eden ve güvensizliği ortadan kaldıracabilecek nitelikte bir devletlerarası işbirliği söz konusu değildir. Realist bakış açısı devletlerarası etkileşimin "sıfır toplamlı oyun" kuralı doğrultusunda gerçekleştiğini ileri sürer. İşbirliğine giren tarafların birlikte kazanabileceği bir etkileşim şekli mümkün değildir. Taahhütlere riayet edilmeyeceği kaygısı ve nispi kazanç endişesi devletleri işbirliği seçeneğinden uzaklaştırmaktadır.¹⁰ Müttefik devletler değişen şartlara bağlı olarak ittifaklardan ayrılabilir. Devletlerarası hukuktaki ahde vefa ilkesi değişen uluslararası düzendeki yeni gelişmeler neticesinde terk edilebilir ve hukuki yükümlülükler güç mücadelesinin gölgesinde kalabilir. Devletlerarası karşılıklı bağımlılık ve ticari ilişkiler de uluslararası anarşinin neden olduğu güvensizliği izale edemez. Realizm, ekonomik ilişkilerin siyasi algılara bağlı geliştirildiğini veya kısıtlandığını varsaymaktadır. Devlet muhtemel düşmanlarının savunma kabiliyetlerine dolaylı destek teşkil edebileceği mülhazası ile tehdit algıladığı devletlerle ekonomik ilişkilerini sınırlı tutmaya çalışır.¹¹

Realist Yaklaşım ve Ege Sorunu Kapsamındaki Gelişmeler

1950'li yılların sonlarında Kıbrıs'taki gelişmelerin yol açtığı süreçte, Türkiye ve Yunanistan Ege'deki anlaşmazlıkları karşılıklı güç mücadelesi ve güvensizliğe dayalı Realist bakış açısıyla değerlendirmiştir. 1974

---

⁹ Morgenthau, *Politics Among Nations*, 397-399.

¹⁰ John Mearsheimer, "Anarchy and the Struggle for Power," içinde *Essential Readings in World Politics*, der. Karen A. Mingst ve Jack L. Synder (New York: W.W. Norton & Company Inc, 2004), 66.

¹¹ Joseph M. Grieco, "Realist Theory and the Problem of International Cooperation: Analysis with an Amended Prisoners' Dilemma Model," *Journal of Politics* 50 (1998): 611.

sonrası süreçte ise tarafların birbirine karşı yalnızlık algısı Ege’de muhtemel bir savaş durumuna hazırlık niteliğinde adımlar atılmasına neden olmuştur. Türkiye; 1959 tarihli Garanti Antlaşması’nın sağladığı müdahale hakkına rağmen Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra ABD’nin silah ambargosuna maruz kalmıştır. Yunanistan, ABD Türkiye’nin Kıbrıs müdahalesini engelleyemediği için Ankara karşısında yalnız kalmış ve Ege’de askeri güç dengesinin Türkiye’nin lehine olduğu kesinlik kazanmıştır. İki ülkenin de üyesi olduğu NATO’nun sağladığı güvenlik semsiyesi aynı ittifaktaki devletler birbiriyle savaştığı için devre dışı kalmış, tarafların yalnızlık algısıyla hareket edeceği bir süreç başlamıştır.

Ege Denizi’ndeki gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması taraflar arasındaki Realist algıların yerleşmesi ve süreklilik arz etmesi sürecinin önemli bir yönünü oluşturmuştur. Ege bölgesi, Kıbrıs’taki gelişmelerle birlikte iki ülkenin tehdit algıladığı bir coğrafya haline gelmiş, Türkiye ve Yunanistan bölgede konuşlu askeri güçlerini artırarak güvenliklerini sağlamaya çalışmıştır. Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması’nın tesis ettiği rejimle gayri askeri statüde bulunan Ege adalarını 1960’lı yıllarda silahlandırmaya başlamış, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nın ardından Anadolu’ya yakın adaların silahlandırılmasına hız vermiştir. Ankara, Yunanistan’ın bahse konu Ege adalarının askerden arındırılmış statüde muhafaza edilmesi yükümlülüğünü ihlal ettiğini belirterek, adaların silahlandırılmasını sürekli protesto etmiştir.¹² Türkiye, 1975 yılında Ege’den gelebilecek tehdide karşı merkezi İzmir’de olan 4. Orduyu kurarak dengeyi sağlamaya çalışmıştır. Türkiye’de 1970’lerdeki Yeni Ulusal Savunma Kavramı ile temel tehdidin Yunanistan’dan geldiği algısı yerleşmiş, İzmir merkezli 4. Ordu’nun imkân ve kabiliyetleri Ege’den gelebilecek saldırıları karşılamaya ve bertaraf etmeye yönelik geliştirilmiştir. Anadolu’ya yakın Boğazönü, Saruhan ve Menteşe ada gruplarının silahlandırılması Ankara tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Yunanistan da bu adaları Türkiye’den algıladığı tehdidi karşılayabilmek için silahlandığını, adalardaki tahkimin savunma

---

¹² Harp Akademileri Komutanlığı, *Küresel ve Bölgesel Kapsamda Sorunlarımız* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1999), 27.

niteliğinde olduğunu beyan etmiştir.¹³ Sonuçta taraflar Ege’de birbirlerinin savunma ve saldırı kabiliyetlerindeki gelişmeleri takip ederek silahlanmış, en kötü senaryoyu göz önünde bulundurarak muhtemel bir savaşa hazır olmaya çalışmıştır.

1970’li yıllarda Ege’de kıta sahanlığının paylaşımı iki ülke arasında önemli bir sorun olmuştur. Kıta sahanlıklarının paylaşımı noktasında tarafların sıfır toplamlı oyun anlayışı çizgisinde hareket ederek işbirliği ihtimalini göz ardı ettiği görülmüştür. İki ülke de Ege’de ortak menfaatlere hizmet edebilecek bir paylaşım üzerinde durmamış, tarafların mutlak egemenliğine devredilecek kıta sahanlıklarını ayırması gereken hattın güzergâhına odaklanmıştır. Atina, kıta sahanlığı tanımının adalar için de geçerli olduğunu ileri sürerek Ege adalarına ait kıta sahanlıklarının olduğunu iddia etmiştir. Yunan tezine göre iki ülkenin kıta sahanlıklarını sınırlandıran hat doğu Ege adaları ile Anadolu karası arasından geçmekte, Yunanistan’a ait kıta sahanlığı Türkiye’nin batı kıyısındaki dar bir şerit dışında bütün Ege’yi kapsamaktadır. Türkiye ise Anadolu’nun doğal uzantısı üzerinde yer alan doğu Ege adalarına ait ayrı kıta sahanlıklarının olmadığını, Ege’de eşit paylaşım dayalı bir kıta sahanlığı sınırlandırmasının geçerli olabileceğini öne sürmüştür.¹⁴ Türkiye, Ege’de kıta sahanlığının “S” şeklinde Ege Denizi’ni kabaca eşit iki parçaya bölen bir hatla ayrılması gerektiğini savunmuştur.¹⁵

Ege’de kıta sahanlıklarının paylaşımı konusunda Türkiye-Yunanistan arasında tercih edilen sıfır toplamlı oyun anlayışı, tarafların hak iddialarını rekabetçi ve çatışmacı bir hareket tarzı ile sürdürmelerine zemin

---

¹³ Melek Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980*, der. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 760-762.

¹⁴ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” 752-753.

¹⁵ Türkiye’nin savunduğu “S” şeklindeki kıta sahanlığı sınırı; Boğazönü adalarından sadece Bozcaada’yı doğuda bırakarak güneye inen, Sporat adalarının doğusundan geçerek Saruhan ve Menteşe adalarını doğuda Kiklat adalarını batıda bırakan, Girit’in kuzeyinden batıya yönelen bir hat üzerinde bulunmaktadır. Ege Denizi’nin tabanında Saroz körfezinden Girit kıyılarına kadar uzanan ve bu hatla büyük ölçüde örtüşen tabanın derinliği yer yer 1000 metreyi bulan bir oluk vardır. Bu oluk Ege Denizi tabanını derinliği 100 ila 500 metre arasında değişen iki platoya ayırmaktadır.

hazırlamıştır. Yunanistan'ın, kendisine ait olduğunu iddia ettiği kıta sahanlığı üzerinde petrol arama faaliyetlerine karşılık Türkiye, Ege'de açık deniz olarak kabul ettiği bölgelerde petrol arama ve sismik araştırma girişimlerine başlamıştır. Türk gemilerinin Ege'deki ilgili faaliyetleri Atina'nın protesto notalarına neden olmuş, Ankara ise her seferinde protesto notalarını reddeden notalar vermiştir. Yunanistan'ın 1961'den beri verdiği benzer ruhsatlara karşılık, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) 1973 yılında Ege'de petrol arama ruhsatı verilmiş ve Yunanistan'ın hak iddia ettiği kıta sahanlığı üzerinde arama faaliyetlerine yönelik kanuni düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin Ege'de kıta sahanlığının paylaşımı konusunda Yunan tezlerine itirazını ifade eden bu girişimiyle kıta sahanlığı sorunu gündeme gelmiştir.¹⁶ 1976'da Ankara'nın Hora (Sismik I) gemisini Türk savaş gemileri ile birlikte Yunanistan'ın kendi kıta sahanlığı içinde olduğunu iddia ettiği Limni ile Midilli adaları arasındaki bölgeye göndermesi, iki ülke arasında gerginliği tırmandırmıştır. Yunanistan, Türkiye'nin Ege'deki faaliyetlerinin “uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği” gerekçesiyle BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuştur. Bu süreç sonucunda iki ülke 1976'da Bern Mutabakatı'nı imzalayarak Ege kıta sahanlığını ilgilendiren konularda tek taraflı teşebbüslerden kaçınmayı kararlaştırmıştır.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde tarafların Realist tutumu 1970'li yıllardan itibaren Ege hava sahasının paylaşımında iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar üzerinde etkili olmuştur. İki ülke arasındaki güvensizlik Ege'deki askeri uçuş faaliyetlerine hassasiyet kazandırmış, taraflar tavuk oyunu¹⁷ mantığı ile sıcak çatışmaya yol açabilecek girişimlerde bulunmuştur. Ege'de Türk ve Yunan savaş uçakları arasında sürekli

---

¹⁶ Şule Kut, “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu,” içinde *Türk Dış Politikasının Analizi*, der. Faruk Sönmezoğlu (İstanbul: Der Yayınları, 1998), 265.

¹⁷ Tavuk oyunu Oyun Teorisi'nde iki aktörün birbirine boyun eğmeden gerilimi tırmandırdığı sürece işaret eder. Taraflar birbirine boyun eğmeksizin gerilimi tırmandırmaya devam ederse, çatışma süreci en kötü senaryo ile sonuçlanır. Dolayısıyla, tavuk oyunu tarafların en iyi sonucu elde etme hedefiyle en kötü akıbeti göze aldığı duruma tekabül etmektedir. “Tavuk” benzetmesi, birbirine doğru hızla hareket eden iki araçtan çarpışmadan önce yön değiştiren aracın sürücüsünün “korkak” olarak nitelendirilmesinden esinlenilerek geliştirilmiştir.

yaşanan it dalaşları 1992, 1996 ve 2006 yıllarında uçakların düşürüldüğü veya vurulduğu sonuçlar doğurmuştur. Yunanistan'ın özellikle 1974'ten sonra Türkiye'den algıladığı tehdidi gerekçe göstererek Ege hava sahasında fiili hâkimiyet tesis etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Uluslararası hukuktaki karasuları ile hava sahası özdeşliği ilkesine rağmen Yunanistan'ın hava sahasını 10 mile genişletme girişimi Türkiye'nin tepkisine yol açmıştır. Türkiye, iki ülkenin de taraf olduğu 1944 tarihli Chicago Sözleşmesi'ne dayanarak Yunanistan'ın 10 mil genişliğinde hava sahası uygulamasına itiraz etmiş, Yunan hava sahasını karasuları ile aynı genişlikte 6 mil olarak kabul etmiştir. Bu nedenle Türk savaş uçakları 6 mil dışında kalan 4 millik sahaya sürekli girerek, Türkiye'nin 10 millik hava sahasına itirazını gündeme getirmiştir. Yunanistan, Türk uçaklarının 4 millik sahadaki her uçuşunu "ulusal hava sahasının ihlal edildiğini" ileri sürerek protesto etmekte, Türkiye ise protestoları geri çevirmektedir.¹⁸

İki ülke arasındaki Realist güvenlik anlayışının etkisiyle ortaya çıkan diğer bir anlaşmazlık Yunanistan'ın FIR (Uçuş Malumat Bölgesi) hattı sorumluluğundan kaynaklanmıştır. Yunanistan'ın FIR hattı sorumluluğunu Ege hava sahası üzerinde fiili egemenliğe dönüştürme hedefi ikili ilişkilerde gerilim doğurmuştur. Ege'deki sivil hava trafiğinin yönetimi sorumluluğunu Atina'ya veren FIR hattı yetkisi, iki ülke arasında askeri uçuşların bildirimi konusunda anlaşmazlık teşkil etmiştir. Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı'nın kuralları uyarınca üye devletlere uluslararası hava sahalarındaki sivil uçuşlara ait bilgi alışverişinin sağlanması yetkisi tahsis edilmiş, Ege Denizi üzerindeki sivil uçuşlar 1950'den itibaren Yunanistan'ın sorumluluğuna bırakılmıştır. Atina, iki ülke ilişkilerinde güvensizliğin belirlediği 1970'li yıllardan başlayarak, Ege'deki askeri uçuşların da FIR hattı sorumluluğu kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiş, Türkiye'nin Ege'deki askeri uçuşlarla ilgili kendisine bilgi vermesini talep etmiştir. Türkiye ise FIR hattı yetkisinin sivil uçuş trafiği ile sınırlı olduğunu, dolayısıyla askeri uçuşlara ilişkin bilgi verilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Türkiye savaş

---

¹⁸ Serhan Yücel, "Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları," *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 12 (2010): 95.

uçaklarını Ege'nin orta hattının doğusunda Atina'ya bilgi vermeksizin uçurmakta, Yunanistan da her seferinde bu uçuşların egemenlik haklarını ihlal ettiğini ve iyi komşuluk ilişkileriyle uyuşmadığını beyan etmektedir.¹⁹

Yunanistan, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi sonrasında, Sözleşme'nin 3. Maddesi'ni kaynak göstererek karasularını 12 mile çıkaracağı yönünde demeçler vermeye başlamıştır. Yunan ana kararı ile adaların bir bütün olduğu savına dayandırılan bu teşebbüs ile Atina, Ege denizini denetimine alabilecek, Türkiye'nin Ege'deki hareket kabiliyetini sınırlandırabilecektir. Yunan karasularının 12 mil olması durumunda Türkiye'nin Ege kıyılarını savunma yeteneği zayıflayacak ve Ege hava sahası Türk askeri uçaklarına kapanacaktır. Türk Deniz Kuvvetlerinin uluslararası sular üzerinden Ege'den Akdeniz'e geçişini imkânsız kılacak böyle bir gelişme aynı zamanda Ege'de Türk Silahlı Kuvvetlerinin tatbikat olanağını da ortadan kaldıracaktır. 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olmayan Türkiye, Ege Denizi'nde 6 milin üzerinde bir karasuları genişliği esasını egemenlik haklarına müdahale olarak değerlendirmektedir.²⁰ Türkiye, bu nedenle Yunanistan'ın Ege Denizi'nde atacağı böyle bir adımı savaş sebebi sayacağını ilan etmiştir. Dolayısıyla Ege'de karasuları konusunda taraflardan birinin kendi güvenliğini gerekçe göstererek attığı adım diğer tarafın güvenliğine zarar verebileceği için karşılıklı güvensizliğe neden olmuş, iki ülkenin de Realist algılarla tepki geliştirmesine yol açmıştır.

Ege Denizi'nde egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar üzerinde tarafların hâkimiyet iddiaları, ikili ilişkilerin 1990'lı yıllarda gündemini belirleyen gelişmeler doğurmuştur. Uluslararası hukukta ülke topraklarının egemenliğinin başka bir ülkeye devri antlaşmalarla gerçekleşmesi gerekirken, Yunanistan tek taraflı girişimlerle bu nitelikteki adacık ve kayalıklar üzerinde hâkimiyet sağlamaya çalışmış, Anadolu'ya yakın adacıkların Yunan yerleşimcilerce

---

¹⁹ Kut, *Türk Dış Politikasında Ege Sorunu*, 264.

²⁰ M. Melih Başdemir, "Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yunanistan İle Olan Karasuları Sorunu," *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 6 (2007): 107-109.

iskân edilmesini hedeflemiştir.²¹ Çoğunluğu Anadolu'ya yakın doğu Ege adaları bölgesinde bulunan 11 adacığın yerleşime açılacağı yönünde Yunan basınında Kasım 1995'ten itibaren çıkan haberler konuyu gündeme taşımıştır. Kardak bunalımı ise tarafları sıcak savaşın eşiğine getirmiş, iki ülke arasında gerçek bir savaş tehlikesi olduğu yönündeki algıyı güçlendirmiştir. Washington'ın sürece müdahalesi ile gerginlik yatışmış, Kardak kayalıklarının egemenliği konusundaki ihtilaf muhtemel bir çatışmadan karşılıklı tezlerin ileri sürüldüğü hukuki ve diplomatik bir mücadeleye dönüşmüştür. Kardak bunalımından sonra Türkiye “gri alanlar” tezi ile Ege'de aidiyeti anlaşmalarla belirlenmemiş adacıklar olduğunu, Anadolu'ya yakın bu nitelikteki adacıkların Yunanistan'a ait olamayacağını ileri sürmüştür. Ankara'nın Ege'de egemenliği belirsiz statüdeki adacıklar üzerindeki Türk hâkimiyetini ispat etme girişimine karşılık, Yunanistan Avrupa Birliği nezdinde Türkiye'nin tezleri aleyhine diplomatik bir atak başlatmıştır. Atina böylece, Türk-Yunan sorunlarında AB'nin Yunanistan'ın tezlerini desteklemesini amaçlamış, Ege'deki ihtilafları AB-Türkiye ilişkileri kapsamına dâhil etmeye çalışmıştır.

Sonuçta, Kıbrıs'taki gelişmelerle Türkiye-Yunanistan arasında ortaya çıkan güvensizlik Ege'deki ihtilafların iki ülke tarafından Realist bakış açısıyla değerlendirilmesine yol açmıştır. Ege'deki anlaşmazlıklar karşısında tarafların sergilediği Realist tutum ise ikili ilişkilerde karşılıklı tehdit algısını ön planda tutmuştur. Ancak iki ülke arasındaki karşılıklı tehdit algısı asimetrik nitelikte kalmış, Yunanistan'ın Türkiye'den algıladığı tehdit, Türkiye'nin Yunanistan'dan algıladığı tehdide nazaran daha yüksek düzeyli seyretmiştir. Bu nedenle Yunanistan'ın Türkiye'ye dönük izlediği Realist dış politika Türkiye'nin Yunanistan siyasetindeki Realist tutuma göre daha belirgindir. Yunanistan 1970'li yıllardan itibaren Türkiye karşısındaki nispi konumunu güçlendirmek için silahlanmaya yüksek bütçeler tahsis ederek askeri güç dengesini tesis etmeye çabalamıştır. Yunan karar mercileri ikili ilişkiler kapsamında Atina'nın menfaatlerini askeri açıdan güçlenme hedefiyle tanımlamış, bu doğrultuda

---

²¹ Ege'deki yaklaşık 2400 ada ve adacık vardır. Bu ada ve adacıkların ise sadece 109'unda yerleşim bulunmaktadır.

silah tedarik politikaları izlemiştir. NATO'nun güvenlik şemsiyesine itimat etmeyen Atina, 1980'ler ve 1990'larda Türkiye'nin komşularıyla askeri ittifak arayışına yönelmiş, Türkiye'yi çevreleyerek dengeleme stratejisini uygulamaya çalışmıştır. Yunanistan, 1980'li yıllarla birlikte ulusal güvenliğine yönelik tehdidin kuzeyden (SSCB) değil doğudan (Türkiye) geldiğini vurgulamış, 1990'lı yıllarda Türkiye'nin Balkanlarda artan temaslarından ötürü Müslüman nüfus tarafından çevrelendiğini ileri sürmeye başlamıştır. Atina bu dönemde savunma alanında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ortak hareket etmeye başlamış, Türkiye'nin ihtilaflı ilişkiler içinde olduğu ülkelerle yakınlaşmaya çalışmış ve PKK terör örgütünü desteklemiştir.

Türkiye'den algıladığı tehdidi dış politikasının merkezine yerleştiren Yunanistan, 1993 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Ortak Savunma Doktrini'ni ilan etmiştir. Yunanistan, Ortak Savunma Doktrini ile Güney Kıbrıs'ı savunma alanına dâhil etmiş, Türkiye'nin Güney Kıbrıs'a olası bir müdahalesini savaş nedeni sayacağını taahhüt etmiştir. Bu yeni askeri doktrinde Yunanistan ile Rum Yönetimi ortak savunma planları hazırlamayı ve uluslararası platformlarda birlikte hareket etmeyi kararlaştırmıştır.²² Böylece Türkiye ve KKTC'ye karşı Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin caydırıcı ortak bir güç teşkil etmesi hedeflenmiştir. Nitekim Türk-Yunan ilişkilerinde 1997-98 yılları Rum kesiminin Rusya'dan satın aldığı S-300 füze savunma sistemini adaya konuşlandırma girişimiyle başlayan krizin gölgesinde kalmıştır.²³

Atina, 1980'lerde Todor Jivkov iktidarının Bulgaristan'daki Türk azınlık üzerindeki baskı politikasını desteklemiş, Doğu bloğundaki Sofya ile Türkiye'ye karşı yeni bir eksen oluşturmaya çalışmıştır. 1990'lı yıllarda Yunanistan'ın İran ve Ermenistan'la ilişkileri stratejik işbirliği düzeyine

---

²² Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2001*, der. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 459.

²³ Birgül Demirtaş-Çoşkun, "Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri," içinde *21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası*, der. İdris Bal (İstanbul: Alfa Yayınları, 2001), 211-212.

terfi etmiş, üç ülkenin dışişleri bakanları arasında mutlak görüşmeler tesis edilmiştir. Üç ülkenin savunma bakanları arasında da toplantılar yapılmış, Yunanistan Savunma Bakanı Akis Çuhacopoulos 1979 Devrimi'nden sonra İran'ı ziyaret eden ilk AB ve NATO üyesi ülkenin savunma bakanı olmuştur. Yunanistan, Suriye ile 1995 yılında, Ermenistan ile 1996 savunma işbirliği antlaşmaları imzalamıştır.²⁴ Yunanistan'ın "Türk tehdidi" algısı ile hareket ettiği bu dönemde aynı zamanda Moskova ile askeri ve ekonomik münasebetlerini güçlendirdiği, Arnavutluk ve Makedonya ile ilişkilerini düzeltmeye yönelik çaba sarf ettiği gözlemlenmiştir.²⁵

Yunanistan, Ankara'nın komşu ülkelerle olan problemlerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanırken Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden PKK terör örgütü unsurunu da aynı kapsamda değerlendirmiştir. Atina, 1980'li yıllardan itibaren PKK terör örgütü militanlarına kendi topraklarında bulunan BM denetimindeki Lavrion mülteci kampını açmış, örgütü askeri ve ekonomik açıdan desteklemiştir. Yunan devleti, topraklarında bulunan kamplarda terör örgütü militanlarına askeri eğitim sağlamış, siyasi faaliyetlerini yürütmesine imkân tanıyarak örgütü himaye etmiştir.²⁶ 1999'da Öcalan'ın Nairobi Yunan Büyükelçiliği'nde Kıbrıs Rum Kesimi'ne ait bir pasaportla kaldığının ortaya çıkmasıyla Atina'nın terör örgütüne sağladığı destek uluslararası kamuoyunda kabul edilmiştir. PKK terör örgütüne destek veren Şam yönetimi ile Atina'nın münasebetlerini teyakkuzla takip eden Ankara, Yunanistan ile girilebilecek olası bir savaşa dönük senaryolar üzerinde durmuştur. Olası bir savaşta Yunanistan, Suriye ve PKK terör örgütünün birlikte hareket edebileceği ihtimali üzerine bu dönemde Türkiye'nin 2,5 savaş stratejisi geliştirmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.²⁷

---

²⁴ Demirtaş-Çoşkun, "Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri," 214-215.

²⁵ S. Gülten Ayman, "Türk-Yunan İlişkilerinde Güç ve Tehdit," içinde *Türk Dış Politikasının Analizi*, der. Faruk Sönmezoglu (İstanbul: Der Yayınları, 1998), 552.

²⁶ Harp Akademileri Komutanlığı, *Küresel ve Bölgesel Kapsamda Sorunlarımız*, 30-34.

²⁷ Şükrü Elekdağ, "2½ War Strategy," *Perceptions, Journal of International Relations* 1 (1996): 56.

Türkiye ve Yunanistan 1990'lı yıllarda Balkanlar'daki gelişmelerin ikili ilişkilere yansımalarını Realist algularla değerlendirmiş, bölgede işbirliği yerine çatışmacı bir nüfuz mücadelesine girmiştir. Türkiye, Sırpı Yugoslavya'nın dağılma sürecindeki çatışmalardan sorumlu tutarken, Yunanistan Ortodoks dayanışması söylemi ile Sırp ordusuna yardım sağlamıştır. Türkiye, Bosna-Hersek ve Kosova'ya yapılan uluslararası müdahaleleri desteklemiş, Yunanistan ise müdahaleleri olumsuz karşılamıştır.²⁸ Yunanistan; 1990'lı yıllarda Balkanlardaki aktif dış politikasından dolayı Türkiye'yi "Yeni Osmanlıcı" eğilimlerle hareket etmekle suçlamış, Ankara'nın çok taraflı görev güçlerine destek sağlamasına Sırbistan ile birlikte muhalefet etmiştir.²⁹ Atina bu dönemde Türkiye'nin Balkanlarda izlediği politikaların nihai hedefinin Yunanistan'ı çevrelemek olduğunu ileri sürmüştür. 1990'lı yıllarda Balkanlarda Yugoslavya'nın dağılması ile Türkiye için yeni müttefikler ortaya çıkması ve Ankara'nın özellikle Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Makedonya ile geliştirdiği münasebetler bu algıyı güçlendirmiştir. Yunanistan'daki çevrenme algısı, Ankara'nın bölgedeki Müslüman nüfusla yenilenen bağları ile farklı bir boyut kazanmıştır. Atina; Türkiye'nin Batı Trakya, Arnavutluk, Kosova ve Yugoslavya'nın Sancak bölgesinde bulunan Müslüman nüfus ile kurduğu temaslarla "İslam eksenini" kurarak Yunanistan'ı çevrelemeye çalıştığını iddia etmiştir.³⁰

Kıbrıs'taki gelişmeler sonrasında, 1980'ler ve 1990'lar boyunca karşılıklı tehdit algısının güçlenmesiyle iki ülke Realist güvenlik ilkeleri ile hareket ederek silahlanmaya hız vermiştir. Taraflar birbirlerinin Ege'deki savunma ve taarruz kabiliyetlerini hesaba katarak potansiyel bir savaşa hazırlık amacıyla askeri harcamalarını artırmıştır. Türkiye-Yunanistan arasında sistematik bir silahlanma yarışı gerçekleşmemişse de tarafların savunma

---

²⁸ Othon Anastasakis, "Greece and Turkey in the Balkans: Cooperation or Rivalry?" içinde *Greek-Turkish Relations in the Era of Détente*, der. Ali Çarkoğlu ve Barry Rubin (New York: Routledge, 2005), 50.

²⁹ Sylvie Gangloff, "The Weight of Islam in the Turkish Foreign Policy in the Balkans," *Turkish Review of Balkan Studies* 5 (2000/2001): 97-102.

³⁰ İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler," içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2001*, der. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 514-515.

harcamalarının birbirini etkilediği tespit edilmiştir.³¹ Bu etkileşimin ise büyük ölçüde asimetrik geliştiği gözlemlenmiştir. Türkiye'nin savunma harcamalarının Yunanistan üzerindeki etkisinin, Yunanistan'ın savunma harcamalarının Türkiye üzerindeki etkisinden çok daha fazla olduğu fark edilmiştir.³² Yunanistan'ın silahlanması Türkiye'nin savunma harcamalarını sınırlı düzeyde etkilerken, Yunanistan'ın askeri harcama planlarına yön veren ana etken Türkiye'den algılanan tehdit olmuştur.³³ Yunanistan'ın, Türkiye'nin askeri gücünü dengelemeye dönük savunma kabiliyetleri edinme hedefinin ülke bütçesindeki yansımaları oldukça belirgindir. Nitekim savunmaya ayrılan bütçenin Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'ya (GSYH) oranı açısından Yunanistan, AB ve NATO üyesi ülkeler içinde en çok silahlanan ülke konumuna yükselmiştir.³⁴ Yunanistan'da sürekli yüksek seyreden savunma harcamaları bütçe açığının en önemli sebebi olmuş, ülke ekonomisinin AB şartlarına uyumunu zorlaştırmış ve kamu hizmetlerinin hedeflenen düzeyde sağlanmasına engel teşkil etmiştir.³⁵ Son yıllarda ise Yunanistan'da savunma bütçesinin ekonomi üzerindeki yükü krize neden olabilecek boyutlara ulaşmıştır.

Realist Yaklaşım ve İki Ülke Arasında Savaş İhtimali

Ege'de işbirliği ihtimalinin güvenlik ikilemi yaklaşımı ile göz ardı edildiği bu süreçteki gelişmeler, tarafları çatışma odaklı çözüm girişimlerine sevk etmiştir. İki ülke Ege'de kıta sahanlığının paylaşımı ve egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş adacıklar konusunda iki kez sıcak savaşın eşiğine gelmiştir. İki durumda da Yunanistan'ın Ege'deki hak iddialarına yönelik tek taraflı eylemlerine

---

³¹ Christos Kollias, "The Greek-Turkish Rapprochement, the Underlying Military Tension and Greek Defense Spending," içinde *Greek-Turkish Relations in the Era of Détente*, der. Ali Çarçoğlu ve Barry Rubin (New York: Routledge, 2005), 104.

³² George M. Georgiou et al., "Modelling Greek-Turkish Rivalry: An Empirical Investigation of Defence Spending Dynamics," *Journal of Peace Research* 33 (1996): 232.

³³ Christos G. Kollias, "The Greek-Turkish Conflict and Greek Military Expenditure 1960-92," *Journal of Peace Research*, 33 (1996): 218-223.

³⁴ Kollias, "The Greek-Turkish," 99-101.

³⁵ Panayotis J. Tsakonas, *The Incomplete Breakthrough in Greek-Turkish Relations: Grasping Greece's Socialization Strategy* (New York: Palgrave Macmillan, 2010), 62-63.

Türkiye'nin itirazı ve misilleme girişimleri sonucunda gerginlik tırmanmış, üçüncü tarafların araya girmesiyle ikili diyalog tekrar tesis edilebilmiştir. İki ülke, Ege'deki çıkarlarının korunması noktasında tavuk oyunu mantığı ile hareket etmiş, son aşamaya kadar çatışma riskini göze alarak hak iddialarındaki kararlı tutumlarını sürdürmüştür.

1987 yılında meydana gelen Ege krizi (Taşoz adası krizi), Yunanistan'ın uluslararası bir konsorsiyumla kuzey Ege'de Taşoz adası açıklarında petrol arama girişimiyle ortaya çıkmış, tarafları karşı karşıya getirmiştir. 1980'den beri Ege'de sondaj çalışmaları yürüten Yunanistan 1987'de, tarafların kıta sahanlığı konusunda tek taraflı girişimlerinin engellenmesi için 1976 tarihinde iki ülke tarafından imzalanan Bern Mutabakatı'nı tanımadığını duyurmuştur. Türkiye, Yunanistan'ın Ege'de petrol arama girişimlerine başlaması halinde misillemede bulunacağını açıklamış, Milli Güvenlik Kurulu Sismik I gemisinin Ege'ye açılması için tavsiye kararı almıştır. Sismik I gemisi 26 Mart 1987 tarihinde Türk karasuları dışına çıkmış, Atina geminin Yunan sularına girmesi halinde batırılması talimatını vermiştir. Türk ve Yunan silahlı kuvvetleri alarm durumuna geçmiş, Yunanistan Bulgaristan'dan siyasi destek istemiştir. İngiltere'nin arabuluculuk girişimiyle; Türkiye'nin geri adım atma şartını Yunanistan'ın geri atması şartına bağlamasından sonra Atina'nın olumlu açıklaması sonucunda gerilim yatışmıştır.³⁶

Kardak krizi Ege'deki adacık ve kayalıkların egemenliği konusunun taraflar arasında sıcak savaşa dönüşebilecek ölçüde hassas ele alındığını göstermiştir. 25 Aralık 1995 tarihinde Kardak kayalıklarına oturan bir yük gemisinin yardım talebi üzerine Yunanistan'a ait devriye botlarının kurtarma çalışmasına başlaması iki ülke arasındaki gerilimi tırmandırmıştır. Türkiye, Yunan botlarının kendi karasularına girerek kaza geçiren gemiye yardım etmesini protesto etmiş, Atina da Kardak kayalıklarının kendisine ait olduğunu ileri sürerek Yunanistan'ın yardım etmesi gerektiğini beyan etmiştir. Kayalıkların batısındaki Kalimnos Adası'nın Belediye Başkanı tarafından yönlendirilen bir grup Yunanlının

---

³⁶ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," 113.

Kardak kayalıklarına çıkararak diktiği Yunan bayrağının Hürriyet Gazetesi muhabirlerince indirilip yerinde Türk bayrağı dikilmesiyle Yunanistan silahlı kuvvetleri harekete geçmiştir. Kardak krizinde 31 Aralık gecesi birbirine 325 metre uzaklıkta iki kayalık üzerinde Türk ve Yunan askerleri karşı karşıya gelmiş, taraflar sıcak savaşa yaklaşmıştır.³⁷ Bu gelişme sonrasında silahlı güce başvurmanın getireceği sıcak savaş riskini göz önünde bulunduran taraflar, Realist yaklaşımın iki ülkeye verdiği ve verebileceği büyük zararları düşünmeye başlamıştır. Bunun üzerine güven artırıcı önlemler ve liberal yaklaşımlara yönelik bir paradigma değişimi yaşanmaya başlamıştır.

LİBERAL YAKLAŞIMIN GÜVENLİK ANLAYIŞI

Liberal bakış açısı devlet ve devlet dışındaki diğer aktörlerin karşılıklı etkileşime girdiği bir güvenlik anlayışını esas alır. Güvenliğin sağlanmasında devlet en önemli aktördür. Ancak güvenliğin temini için devletin diğer devletler dışında göz önünde bulundurması gereken bir dizi aktör vardır. Hükümetler arası teşkilatlar, sivil toplum kuruluşları, çokuluslu şirketler ve güçlü bireyler gibi aktörler devletlerin gücünü ve tercihlerini belirlediği gibi güvenlik stratejilerine de tesir etmektedir. Liberalizm devleti çıkarları doğrultusunda hareket eden rasyonel bir aktör olarak kabul eder. Devlet sadece askeri güç tatbiki ve tehdidiyle değil ekonomik nüfuzunu ve yumuşak gücünü kullanarak da çıkarlarını muhafaza edebilir. Devletin menfaat yaklaşımı güvenlik eksenli değildir.

Liberalizm, işbirliği odaklı bir güvenlik yaklaşımı sunmaktadır. Uyuşmazlıkların çözümü sürecinde silahlı güç tatbiki veya tehdidi tek seçenek değildir. Uyuşmazlığa taraf devletlerin işbirliğiyle hareket etme ve karşılıklı çıkarlara hizmet edebilecek bir uzlaşma tesis etme gibi alternatifleri vardır. Liberalizm, devletlerin işbirliği ile tek taraflı adımlarla sağlanacak menfaatlerden fazlasını kazanabileceğini ileri sürmektedir. Sıfır toplamı oyun yaklaşımı yerine tarafların birlikte kazanç sağlamasına imkân tanıyabilecek bir işbirliği yaklaşımı söz konusudur. Devletler nispi kazanç

---

³⁷ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” 464-465.

ve mutlak kazanç ihtimallerini tetkik etmekte, menfaatlerine zarar vermediği takdirde diğer taraf(lar)ın kazançlarını tehdit olarak değerlendirmemektedir. Liberal yaklaşıma göre devlet, diğer devletler karşısındaki nispi konumundan ziyade halkının refahını gözeterek işbirliğinden tahsil edilebilecek mutlak kazanç üzerinde durur. Muhtemel rakip statüsündeki diğer devletlerin kazancı daha fazla olsa da işbirliği seçeneği göz ardı edilmez. Devletler sınır aşan meseleler karşısında ortak hareketin sağlayabileceği mutlak menfaatleri hesap ederek işbirliğini tercih edebilir.³⁸

Liberal yaklaşıma göre devletlerarası güvensizlik ortak menfaatlere hizmet eden işbirliği süreçleri ve bu işbirliği süreçlerini sürekli kılabilecek uluslararası norm ve kuralların yerleşmesi ile giderilebilir. Uluslararası norm ve kurallar devletleri ortak beklentiler dâhilinde hareket etmeye ve istikrarı muhafaza etmeye yönelik irade göstermeye sevk etmektedir. Yerleşik norm ve kuralların varlığı devletlerarası belirsizliği ortadan kaldırmakta, şeffaflığı temin ederek işbirliğinin istismar edilmeyeceği yönünde taraflara güven sağlamaktadır. Devletlerin tercihlerini belirleyecek düzeyde kabul gören norm ve kurallar ise uluslararası bir rejim niteliğine terfi edebilecektir. Böylece devletler menfaatlerini bu rejimin devamı üzerinden tasarlayacak ve artırmaya çalışacaktır. Söz konusu rejimin dayandığı norm ve kurallar kapsamındaki yükümlülere riayet edilmemesi ise ekonomik tecrit ve askeri müdahale gibi sonuçlara yol açabilecektir.³⁹ Liberal kuram, uluslararası güvenliğin kolektif güvenlik sistemi ile sağlanabileceğini farz etmektedir. Kolektif güvenlik sistemi vasıtasıyla müteceviz aktörlere devletlerin toplu hareket ederek müdahale etmesi öngörülmekte, keyfi silahlı güç tatbikine karşı caydırıcı bir tepki hazır tutulmaktadır.

Liberalizm, devletlerarası karşılıklı bağımlılığın güvenliğin sağlanmasında önemli bir faktör olduğunu varsaymaktadır. Karşılıklı bağımlılık tarafları barışçıl çözümlere teşvik etmekte, çatışma riskini

---

³⁸ Kolodziej, *Security and International Relations*, 153-157.

³⁹ Kolodziej, *Security and International Relations*, 158-159.

azaltmaktadır. Mevzu ile ilgili nicel çalışmalar, karşılıklı çıkarlara hizmet eden ticari ilişkilerin devletlerarası çatışma ihtimalini düşürdüğünü ve uluslararası güvenliğe katkıda bulunduğunu göstermektedir.⁴⁰ Neoliberalizm, devletlerarası karşılıklı bağımlılığı muhafaza edecek işbirliğini yürütecek organların uluslararası teşkilatlar olduğunu öne sürmüştür. Uluslararası teşkilatlar taahhütlerin yerine getirilmesi sürecinde devletlerarası düzeyde karşılıklı güveni korumakta, işbirliğini ortak menfaatler doğrultusunda yürüterek güvensizliği gidermektedir.⁴¹ Oneal, Russet ve Berbaum'un nicel çalışması uluslararası teşkilatların üye ülkeler arasındaki ticari ilişkileri de güçlendirdiğini, böylece karşılıklı bağımlılığı artırdığını göstermektedir.⁴²

Fonksiyonalizm karşılıklı bağımlılığın güvenliğin sağlanmasındaki olumlu etkisini entegrasyon süreçleri üzerinden açıklamaktadır. Fonksiyonalist bakış açısı devletlerin ortak ihtiyaçlar kapsamındaki teknik konularda başlayan işbirliğini diğer alanlara genişleterek bütünleşmiş topluluklar meydana getirebileceğini ileri sürer. Belirli işlevlere özgü uluslararası teşkilatlara yetki devri ile başlayan bütünleşme süreci ilerledikçe üye devletlerin karşılıklı bağımlılığı güçlenmekte, bu süreç devletlerarası güvenliğe katkıda bulunmaktadır.⁴³ Devletlerarası entegrasyon Ernest B. Haas'ın "taşma etkisi" tabiriyle tasvir ettiği süreçte diğer alanlara yayıldıkça, tarafların müşterek menfaat paydası genişlemektedir. İstikrarlı ilişkiler dâhilinde genişleyen menfaat paydası, bütünleşme süreci içinde devletlerin tercihlerine tesir eden müstakil bir dinamik halini almaktadır. Müşterek menfaatlerin yön verdiği bütünleşme iradesi ise devletlerarası ihtilafların çözümünde ortak normların yerleşmesini ve barışçıl yöntemlere riayeti sağlamaktadır. İstikrarlı ilişkiler

---

⁴⁰ John R. Oneal, Bruce Russett ve Micheal L. Berbaum, "Causes of Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885-1992," *International Studies Quarterly* 47 (2003): 372-374.

⁴¹ Robert O. Keohane ve Lisa L. Martin, "The Promise of Institutional Theory," *International Security* 20 (1995): 42, 45-46.

⁴² Oneal, Russett ve Berbaum, "Causes of Peace:" 389.

⁴³ David Mitrany, *The Functional Theory of World Politics* (Londra: Martin Robertson, 1975), xi.

ile ortak çıkarlar arasındaki doğru orantılı ilişki böylece devletlerarası güvenliğin muhafaza edilmesine hizmet etmektedir.⁴⁴

Liberal Güvenlik Yaklaşımı ve İkili İlişkilerde Diyalog Süreci

Kardak krizi sonrasında Ankara ve Atina, iki ülke arasında sıcak savaşı önleme hedefi ile belirli ilkelere bağlı kalmayı kararlaştırarak ve değişik düzeylerde mutabakat görüşmeler tesis ederek Ege’de ortak hareket kuralları belirlemeye çalışmıştır. Türkiye ve Yunanistan’ın Ege’de müşterek menfaatleri ön planda tutarak riayet edeceği bu hareket kuralları, tarafları silahlı çatışmadan uzak tutacak normlara dönüşme sürecine girmiştir. Avrupa Birliği’nin bu süreçteki yapıcı rolü de tarafların diplomasi seçeneğinde sebat etmesine imkân sağlamış, Ankara-Atina arasındaki yumuşamaya süreklilik kazandırmıştır.⁴⁵ İki ülke bu süreçte Ege sorunları kapsamında Liberal güvenlik anlayışı doğrultusunda irade göstermiş, tarafların güvensizlik odaklı Realist bakış açısı diyalog ve işbirliği odaklı yaklaşıma terfi etmiştir. Nitekim Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde 1999 sonrası dönemde tarafların karşılıklı güvensizlik algısında kısmen zayıflama olduğu ve yoğunlaşan üst düzey temaslarla ikili diyalogun kuvvetlendiği ifade edilebilir. Böylece Yunanistan, Ege sorunları kapsamında Türkiye’ye karşı yürüttüğü müzakereye girmeme politikasından 1999 yılından itibaren vazgeçmiş, Türkiye de kendisini güçlü hissederek taraf olarak güven artırıcı tedbirler noktasında daha somut girişimlerde bulunmuştur.⁴⁶ Bu dönemde Türkiye-Yunanistan ekonomik ilişkilerinde yakalanan istikrarlı yükselme çizgisi ile iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık artmış, milli menfaatlerin korunmasında güç tatbiki ve tehdidinin yegâne seçenek olmadığı yaklaşımı ağırlık kazanmıştır.

---

⁴⁴ Ernst B. Haas, *Beyond the Nation-state: Functionalism and International Organization* (Stanford: Stanford University Press, 1964), 34-35, 47-48.

⁴⁵ Akisato Suzuki ve Neophytos Loizides, “Escalation of Interstate Crises of Conflictual Dyads: Greece-Turkey and India-Pakistan,” *Cooperation and Conflict*, 46 (2011): 31-32.

⁴⁶ Aralarında güç asimetrisi bulunan devletlerden güçlü olan taraf müzakereler konusunda daha istekli davranabilmekte, karşı tarafla ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde daha rahat hareket edebilmektedir.

Kardak krizini müteakip sürdürülen görüşmeler neticesinde 1997 yılında iki ülke Madrid Bildirgesi'ni kabul ederek Ege'de sıcak çatışmayı engellemeye yönelik kurallar ihdas etmiştir. Madrid Bildirgesi'ne göre taraflar; barış, güvenlik ve iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi, birbirlerinin Ege'deki hayati çıkarlarına saygı, tek taraflı eylemlerden kaçınılması ve anlaşmazlıkların kuvvet kullanımı ve tehdit olmaksızın barışçıl yollarla çözümü taahhüdünde bulunmuştur. Taraflar, 1998 yılından itibaren NATO Genel Sekreterliğinin koordinasyonunda karşılıklı güven artırıcı önlemler üzerine çalışmaya başlamıştır. Türkiye-Yunanistan arasındaki diyalog ikliminin 1999 sonrasında geliştiği ve iki ülkenin işbirliğine sıcak baktığı gözlemlenmiştir. PKK terör örgütü lideri Öcalan'ın yakalanması ikili ilişkilerde dönüm noktası niteliğinde gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Türkiye, Öcalan'ın yakalanmasının ardından Yunanistan'a terörizmle mücadele alanında bir antlaşma imzalama teklifinde bulunmuş, taraflar arasında işbirliği süreci başlamıştır. İki ülke 2000 yılında "Terörizm, Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Yasadışı Göç İle Mücadelede İşbirliği Anlaşması" imzalamıştır. 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB adaylığını Yunanistan'ın veto etmemesi ve 2002 Kopenhag Zirvesi'nde üyelik müzakere tarihi konusunda Atina'nın devam eden desteği taraflar arasında karşılıklı iyimser tutumu güçlendirmiştir. Marmara ve Atina depremleri sonrasında tarafların birbirine sağladığı insani yardımlarla da iki ülke arasında sosyo-kültürel bir yakınlaşma gözlemlenmiştir.⁴⁷

Türkiye-Yunanistan ilişkileri son on yılda ticaret, enerji, ulaştırma ve turizm alanlarında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 2000 yılında iki ülke arasında imzalanan "Ekonomik İşbirliği Antlaşması" ile Türk-Yunan Karma Ekonomik Komisyonu kurulmuş, taraflar arasında artan siyasi temaslarla birlikte Türk-Yunan İş Konseyi'nin faaliyetleri ivme kazanmıştır. İki ülke arasında 1999 yılında 750 milyon dolar olan ticaret hacmi son on yılda 3 kattan fazla artarak yaklaşık 3,5 milyar dolara ulaşmıştır. Yunanistan'ın Türkiye'ye doğrudan yatırımı son on yılda 56

---

⁴⁷ Ömer Göksel İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası* (Bursa: Dora Yayınları, 2009), 819-823.

milyon dolar civarından yaklaşık 6,5 milyar dolara yükselerek 106 kat artış göstermiştir. Bu yatırımlarla Yunan bankaları Türk bankacılık piyasasına girerken aynı dönemde T.C. Ziraat Bankası'nın Atina, Gümölcine ve İskeçe şubeleri hizmete açılmıştır. Yunanistan'daki yatırım olanakları ve teşviklerinin geliştirilmesiyle Türk iş dünyasının Yunan pazarına ilgisinin artacağı, Yunanistan'daki Türkiye sermayeli yatırımların da benzer bir yükselme grafiği izleyeceği beklenmektedir. İki ülke son dönemde enerji alanında büyük ölçekli işbirliği projelerine girmiştir. Karacabey-Gümölcine doğalgaz boru hattı 2007 yılında açılmıştır. Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı Projesi ise sürdürülmektedir.

Aynı dönemde Türk ve Yunan ekonomilerinin önemli kalemlerinden biri olan turizm sektörünün ikili ilişkilere katkısının arttığı gözlemlenmiştir. Son yıllarda özellikle İstanbul'u tercih eden Yunan turistlerin sayısında önemli bir artış görülürken, Türk turistlerin Ege'deki Yunan adalarını daha çok ziyaret ettiği fark edilmiştir. 2010'da Ege'deki adalara günübirlik seyahate getirilen vize muafiyeti ile Ege kıyıları ile Yunan adaları arasında turizmin önemli ölçüde arttığı kaydedilmiştir.⁴⁸ Aynı yıl içinde düzenlenen Türk-Bulgar-Yunan Turizm Forumu'nda üç ülkenin yabancı turistlere yönelik teşvik ve ortak tur paketi uygulaması değerlendirilmeye başlanmıştır. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı ekonomik krizden büyük zarar gören Yunan turizm sektörünün canlandırılmasına kamu ve özel sektörü seferber ederek destek sağlamıştır. Bakanlık, Türkiye'nin Akdeniz ve Ege kıyılarındaki tatil beldelerinden Yunan adalarına günübirlik turlar düzenlenmesi için özel sektörü teşvik etmiş, ABD ve Çin'den gelen turistlerin Türkiye, Yunanistan ve Mısır'a yönlendirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapmıştır. İki ülkenin Ege'de ortak tur paketleri hazırlayarak turizm alanında birlikte hareket edebileceği yönündeki öneriler Türk ve Yunan yetkililerinin gündemindedir.

---

⁴⁸ Yunanistan hâlihazırda yeşil pasaportlu T.C. vatandaşlarına vize uygulamamaktadır. Türk vatandaşlarının 48 saatlik vizesiz seyahat talebinin de Yunanistan tarafından değerlendirildiği bilinmektedir.

2009 yılında Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi'nin (YDİK) tesisi ikili işbirliğinin süreklilik arz etmesi açısından önemli bir adım olmuştur. İki ülke Başbakanlarının eş-başkanlığında yılda en az bir kere dönüşümlü olarak Türkiye ve Yunanistan'da toplanacak Konsey ile ikili ilişkiler düzenli olarak üst düzeyde ele alınabilecektir. 2010 yılında gerçekleştirilen YDİK'nin ilk toplantısında "Ortak Deklarasyon" dâhil imzalanan 22 mutabakat metninin akdedilmesi ile iki ülke arasındaki yakınlaşma tescillenmiştir. Bu işbirliği konseyi ile iki ülke arasında karşılıklı bağımlılığın pekişmesi ve tarafların Ege'deki anlaşmazlıklar kapsamında çatışma seçeneğinden uzak durması beklenmektedir. Son dönemde Yunanistan'ın PKK terör örgütü militanlarının kullandığı Lavrion mülteci kampını kapatması Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır. Türkiye'nin de Yunanistan'ı Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde (MGSB) dış tehdit algılanan devletler arasından çıkarması karşılıklı güveni artırmıştır. Yunanistan'ın yeni MGSB'de öncelikli tehdit algılanan devlet yerine işbirliği ve ortak vizyon oluşturulan ülke olarak yer aldığı bilinmektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine Yunanistan'ın devam eden desteği ve bazı üye ülkelerin önerdiği imtiyazlı ortaklık önerisine mesafeli duruşu ikili ilişkilerdeki çözüm yanlısı iklime katkıda bulunmaktadır.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Liberal güvenlik anlayışının yerleşmesine zemin hazırlayan 1999 sonrası dönemdeki bu gelişmeler iki ülkenin Ege'deki anlaşmazlıkların çözümü için diplomatik araçlara yönelmesini sağlamıştır. Bu dönemde taraflar Ege sorunları ile ilgili iki diyalog kanalı ihdas etmiş ve bu kanallar vasıtasıyla çözüm istikametinde çaba sarf etmiştir. Türkiye-Yunanistan arasında Ege sorunları kapsamında tesis edilen ilk diyalog kanalı istikşafi temaslardır. 2002 yılından itibaren Dışişleri Bakanlıkları müsteşarlıkları arasında başlatılan istikşafi görüşmeler iki ülke arasında çözüm yanlısı iklimin devamını sağlamıştır. Basına kapalı olarak yürütülen istikşafi toplantılarla taraflar bugüne kadar 50'den fazla görüşme gerçekleştirmiştir. 2010 yılından itibaren yoğunlaşan istikşafi görüşmelerle iki ülke Ege sorunları konusunda görüş ayrılıklarını gidermeye ve uzlaşma zemini inşa etmeye çalışmıştır.

Ege'deki anlaşmazlıklar konusunda Türkiye-Yunanistan arasında başlatılan diğer diyalog kanalı güven artırıcı önlemlerin hazırlanması ve uygulanması için Dışişleri Bakanlıkları Siyasi Direktörleri arasında yapılan görüşmelerdir. Taraflar arasında karşılıklı güvenin sağlanması hedefi ile sürdürülen görüşmelerle iki ülke toplam 29 adet güven artırıcı önlem üzerinde mutabakat sağlamıştır. Güven artırıcı önlemler; iki ülkenin Dışişleri Bakanlıkları, Savunma Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlıkları ile Eskişehir ve Larissa'daki Milli Hava Harekât Merkezleri arasında doğrudan temas hattı kurulması gibi muhtemel krizleri önleyebilecek mekanizmalar, Türk ve Yunan silahlı kuvvetleri arasında etkileşimi artırarak karşılıklı güvensizliği asgariye indirecek ziyaret, ortak eğitim ve bilimsel faaliyetler içermektedir. Bu önlemler kapsamında, taraflar Ege'de çakışmayı önlemek üzere bir yıl sonraki tatbikatlar hakkında karşılıklı bildirim yapılmasını ve Sahil Güvenlik Komutanlıkları arasında ikili müzakereler yürütülmesini kararlaştırmıştır. Alınan önlemler doğrultusunda Türkiye ve Yunanistan, Barış İçin Ortaklık (BİO) eğitim merkezlerinde BİO ülkelerinin iştirakiyle ortak eğitim programları düzenleyecektir.⁴⁹ Güven artırıcı önlemlerle iki ülke arasında etkileşimin artması, belirsizliğin ortadan kalkması ve diğer alanlarda başlatılan işbirliği süreçlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi mümkün olabilecektir.

MUHEMEL ÇÖZÜM MODELİ: EGE'YE ÖZGÜ TEŞKİLATLANMA

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde gerek Güven Artırıcı Önlemlerle alınan mesafe gerek Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi ile sağlanan yakınlaşma, Ege sorunlarının çözümünde yeterli değildir. Ege Denizi üzerinde iki ülke arasında kurumsal işbirliğini sürekli kılacak ve Realist algıların yinelenmesini engelleyecek yapıların kurulması gerekmektedir. Fonksiyonalist bakış açısı ile tasarlanabilecek, Ege'ye özgü

---

⁴⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye İle Yunanistan Arasında Kabul Edilmiş Bulunan Güven Artırıcı Önlemler*, erişim tarihi 9 Ağustos 2011, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/Yunanistan_Guven_artirici_onlemler.pdf.

işlevleri olan iki taraflı bir teşkilatlanmaya gidilebilir. Ege'deki sorunların Türkiye-Yunanistan işbirliğiyle taraflara değişik düzeylerde de olsa menfaat sağlayacak şekilde değerlendirilmesi mümkün görünmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği tecrübesi muhtemel bir çözümün esin kaynağı olabilir.

Almanya-Fransa arasındaki güvensizlik algısını uzun dönemde ortadan kaldıran Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu (AKÇT), Batı Almanya ve Fransa'nın kömür-çelik sanayilerinin ortak yönetimi esası üzerine teşkil edilmiştir. Avrupa bütünleşmesinin ilk aşamasını oluşturan bu süreç, Alman savaş endüstrisinin kalbi sayılan Ruhr bölgesinin denetim altına alınması hedefiyle başlamıştır. Ege'de petrol arama ve çıkarma konusundaki mevcut anlaşmazlık da Türkiye-Yunanistan arasında benzer bir süreci ikili düzeyde başlatabilir. İki ülkenin Ege Denizi'nin tabanından çıkarılacak fosil yakıtların üretimi ve işletimi alanında birlikte hareket etmesine imkân tanıyacak bir teşkilatlanma düşüncesi bu nedenle dikkate alınmalıdır.

Ege Denizi coğrafi konumu bakımından yarı kapalı nitelikte bir denizdir. Türkiye ve Yunanistan ise Ege Denizi'ne kıyısı olan yegâne iki ülkedir. Dolayısıyla, iki ülkenin Ege Denizi ile ilgili konularda ortak hareket etmesine engel teşkil edebilecek üçüncü bir aktör söz konusu değildir. Çıkarları sınırlı ölçüde örtüşen daha fazla sayıdaki devletin yer aldığı çok taraflı karmaşık bir süreç yerine sadece iki taraflı bir işbirliğine ihtiyaç vardır. Türkiye ve Yunanistan ikili düzeyde Ege'ye özgü bir teşkilatlanmaya gidebilir. Bu teşkilatlanma iki ülke arasındaki barışı güçlendirerek güvensizlik algısının nüksetmesini önleyebilecektir. Almanya ve Fransa'nın Avrupa bütünleşme sürecinde zenginleştiği gibi Türkiye ve Yunanistan da Ege odaklı savunma harcamalarında kesintiye gidebilir ve işbirliğinden kayda değer ölçüde menfaat sağlayabilir.

Ege'ye özgü teşkilatlanma; Türkiye ve Yunanistan'ın ilk etapta Ege Denizi'nin tabanında doğalgaz ve petrol arama-çıkarma faaliyetlerinde birlikte hareket etmesine yönelik tasarlanabilir. Enerji alanında büyük ölçüde diğer ülkelere bağımlı olan iki ülkede de gerek petrol ve doğalgaz

arama-çıkarma gerekse rafineri, işletme ve arz alanında faaliyet gösteren tecrübeli şirketler bulunmaktadır. İki ülke Ege Denizi tabanında petrol ve doğalgaz arama platformlarını birlikte işletebilir. Tesis edilecek ikili konsorsiyumda Ankara ve Atina değişik oranlarda da olsa hissedar taraflar olarak hareket edebilir. Böylece Türkiye ve Yunanistan, Ege'deki petrol ve doğalgaz arama-çıkarma sürecinin barışı zedeleyen bir dinamiğe dönüşmesini engelleyebilecektir.

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege'de petrol ve doğalgaz arama-çıkarma alanında başlayacak teşkilatlanma diğer alanlara doğru genişletilebilir. Ege Denizi'nin korunması ile ilgili çok taraflı sözleşmelerle oluşturulmuş yasal çerçeve, 2000 yılında imzalanan ilgili mutabakat muhtırası ile ikili düzeyde bir çerçeveye terfi etmiş durumdadır. Ege'ye özgü gerçekleşecek teşkilatlanma, Ege Denizi'nde canlı çeşitliliğinin korunması, deniz kirliliğinin engellenmesi ve Yunan adaları ve Ege bölgesindeki orman yangınlarıyla mücadelede işbirliğine olanak tanyabilir. Teşkilatlanma, Ege'de balıkçılık ve turizm gibi iki ülke ekonomisini doğrudan etkileyen alanlarda birlikte hareket etme imkânı sağlayabilir. Ankara ve Atina teşkilatlanmayı Ege'de uyuşturucu ve insan kaçakçılığının önlenmesi hedefi doğrultusunda geliştirerek işbirliği kapsamına güvenlik boyutunu da ekleyebilir.

Özetle, Türkiye-Yunanistan arasındaki psikopolitik düşmanlık algısının izale edilmesi ve karşılıklı güvensizliğin yeniden ortaya çıkmaması için böyle bir teşkilatlanma sürecinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Ege'de petrol ve doğal gaz arama-çıkarma faaliyetlerinde tesis edilecek organize işbirliği Ege'ye özgü daha fazla işlevi olan ikili bir teşkilatlanmaya tekâmül edebilir. Bu nitelikte bir teşkilatlanma ise iki ülkenin tehdit algılarını geride bıraktığı yeni bir döneme kapı aralayabilir.

EK -1

Türkiye ile Yunanistan Arasında Kabul Edilen Güven Artırıcı Önlemler

- 1) Yılda bir kere büyük tatbikatların seçkin gözlemci gününe katılmak üzere karşılıklı olarak askeri ataşelerin yanı sıra merkezden de gözlemci subay davet edilmesi.
- 2) İki ülke Genelkurmay Başkanlarının askeri konularla ilgili uluslararası organizasyonlarda görüşlerini birbirine aktarması için, bahse konu uluslararası yetkili organlarının toplantıları çerçevesinde bir araya gelmesi.
- 3) Dışişleri Bakanları arasında doğrudan iletişim hattı kurulması.
- 4) Devamlılık arz eden bir çevresel iyileştirme rejimi tesis ederek, Meriç Nehri'nde kirliliğin önlenmesi amacıyla işbirliği yapılması.
- 5) İki ülke Savunma Bakanlıkları arasında doğrudan iletişim hattı kurulması.
- 6) Biri Yunanistan'da biri Türkiye'de bulunan iki askeri hastane arasında "tele-medicine- alanında bilgi alışverişinde bulunulması ve işbirliği yapılması.
- 7) Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları arasında ziyaretler düzenlenmesi.
- 8) Harp Okullar arasında (2-3 subay eşliğinde 5-10 öğrenci) akademik program ve faaliyetler hakkında bilgi değişimine yönelik karşılıklı ziyaretler düzenlenmesi.
- 9) Herhangi bir çakışmanın önlenmesi amacıyla, bir sonraki yıl tatbikat programlarının karşılıklı bildirimini.
- 10) İki ülkenin Silahlı Kuvvetler Akademileri (National Defence Colleges) arasında (başlangıç olarak bilimsel alanda ve NATO meseleleri, askeri doktrinler, kriz yönetimi, barışı koruma, doğal afetler, çevre vs. konularda) karşılıklı ilgi duyulan konularda işbirliği yapılması.
- 11) İki ülkenin barış için ortaklık (BİO) eğitim merkezleri arasında eğitim amaçlarına yönelik olarak personel mübadelesi.

- 12) İki ülke askeri doğal afet mübadele birlikleri arasında işbirliği tesis edilmesi ve ortak tatbikatlar düzenlenmesi.
- 13) Her iki ülkenin askeri kurumlarında verilen lisan eğitimlerine her sene belirli sayıda askeri personelin iştirak etmesi.
- 14) Askeri okullar arasında ferdi spor (yelken, yüzme, atletizm ve tenis) müsabakaları düzenlenmesi.
- 15) Seçilecek bir sergiye ortak ziyaret gerçekleştirilmesi.
- 16) İki ülke Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri arasında karma spor müsabakaları düzenlenmesi.
- 17) Eskişehir ve Larissa'daki Milli Hava Harekât Merkezleri arasında doğrudan muhabere hattı kurulması.
- 18) Sahil Güvenlik Komutanlıkları arasında karşılıklı ziyaretlerin ve ikili müzakerelerin yapılması.
- 19) İki ülke Genelkurmay Başkanları arasında doğrudan temas hattı tesis edilmesi.
- 20) Türkiye ve Yunanistan Barış İçin Ortaklık (BİO) eğitim merkezlerinde, BİO ülkelerinin katılımıyla müşterek BİO eğitim programları düzenlenmesi.
- 21) Kuvvet Komutanları tarafından karşılıklı ziyaretler kapsamında her kuvvetin Harp Okulu öğrencilerine konferanslar verilmesi.
- 22) Bir Yunan tümen/tugayının 3. Kolordu Komutanlığına (NRDC-T) ve bir Türk tümen/tugayının Yunan NATO İntikal Edebilir Kolordu Komutanlığına (NDC-GR) eğitim maksadıyla tahsis edilmesi.
- 23) Harp Akademilerinin planlı yurtdışı gezi faaliyetleri kapsamında karşılıklı ziyaretler düzenlenmesi.
- 24) Kurmay Kolejlere ve askeri öğrenciler arasında belirlenmiş karşılıklı ziyaretler kapsamında Harp Okulları arasında ortak bilimsel faaliyetlerin icrası (akademik çalışma, seminer, sempozyum düzenlenmesi ve iki ülkenin askeri gazete/yayınlarında makaleler yayımlanması).
- 25) İki ülke kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları ve diğer komutanlar arasında karşılıklı düzenli ziyaretler yapılması.
- 26) NATO çerçevesinde barışı destekleme harekâtlarına katılmak üzere birleşik-müşterek bir Harekât Birliği teşkil edilmesi.

- 27) NATO'nun acil müdahale gücü harekâtlarına katılmak üzere birleşik bir kara birliği teşkil edilmesi.
- 28) Geniş bir görev yelpazesinde ve alanında çalışma yeteneğine sahip birleşik-müşterek doğal afet kurtarma/insani yardım görev kuvveti teşkil edilmesi.
- 29) Trakya'da Türk-Yunan sınırında görev yapan birliklerin komutanları arasında karşılıklı ziyaretler yapılması.

KAYNAKÇA

Aksu, Fuat. *Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme*. Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK) Araştırma Projeleri Dizisi 2. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.

Anastasakis, Othon. "Greece and Turkey in the Balkans: Cooperation or Rivalry?" içinde *Greek-Turkish Relations in the Era of Détente*. Derleyenler Ali Çarkoğlu & Barry Rubin. New York: Routledge, 2005.

Aydın, Mustafa ve Kostas Ifantis. *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean*. London: Routledge, 2004.

Ayman, S. Gülден. Türk-Yunan İlişkilerinde Güç ve Tehdit. İçinde *Türk Dış Politikasının Analizi*. Derleyen Faruk Sönmezoglu. İstanbul: Der Yayınları, 1998.

Ayman. S. Gülден. *Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç, Tehdit ve İttifaklar*. Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi (SAEMK) Araştırma Projeleri Dizisi 7. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.

Ayman, S. Gülден. "Negotiation and Deterrence in Asymmetrical Power Situations: The Turkish-Greek Case." içinde *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean*. Derleyenler Mustafa Aydın ve Kostas Ifantis. London: Routledge, 2004.

Başdemir, M. Melih. "Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yunanistan İle Olan Karasuları Sorunu." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 6 (2007): 93-122.

Belge, Taciser Ulaş. *Geleceğin Sesi Türk-Yunan Yurttaş Diyaloğu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

- Deutsch, Karl W. *The Analysis of International Relations*. New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1978.
- Çalış, Şaban ve Akgün, Birol. “Çatışmadan Uzlaşmaya: 21. Yüzyıla Girerken Balkanlarda Türk-Yunan Rekabeti.” içinde *21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası*. Derleyen İdris Bal. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Demirtaş-Çoşkun, Birgül. “Değişen Dünya Dengelerinde Türk-Yunan İlişkileri.” içinde *21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası*. Derleyen İdris Bal. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Elekdağ, Şükrü. “2½ War Strategy.” *Perceptions, Journal of International Relations* 1 1 (1996): 33-57.
- Fırat, Melek. “Yunanistan’la İlişkiler.” içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980*. Derleyen Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Fırat, Melek. “Yunanistan’la İlişkiler.” içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2001*. Derleyen Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Gangloff, Sylvie. “The Weight of Islam in the Turkish Foreign Policy in the Balkans.” *Turkish Review of Balkan Studies* 5 (2000/2001): 91-102.
- Georgiou, George M., Panayotis T. Kapopoulos & Sophia Lazaretou. “Modeling Greek-Turkish Rivalry: An Empirical Investigation of Defence Spending Dynamics.” *Journal of Peace Research* 33 2 (1996): 229-239.
- Grieco, Joseph M. “Realist Theory and the Problem of International Cooperation: Analysis with an Amended Prisoners’ Dilemma Model.” *Journal of Politics* 50 3 (1998): 600-624.

Haas, Ernst B. *Beyond the Nation-state: Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press, 1964.

Harp Akademileri Komutanlığı. *Küresel ve Bölgesel Kapsamda Sorunlarımız*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1999.

Heraclides, Alexis. *Yunanistan ve "Doğu'dan Gelen Tehlike" Türkiye: Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*. Çeviren Mihalis Vasilyadis-Herkül Millas. İstanbul: İletişim Yayınları 2002.

İşyar, Ömer Göksel. *Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*. Bursa: Dora Yayınları, 2009.

Kalelioğlu, Oğuz. "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea." *Atatürk Yolu Dergisi* 41 (2008): 105-123.

Keohane, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press, 1984.

Keohane, Robert O. & Lisa L. Martin. The Promise of Institutional Theory. *International Security* 20 1 (1995): 39-51.

Keridis, Dimitris ve Dimitrios Triantaphyllou. *Greek-Turkish Relations In The Era of Globalization*. Virginia: Brassey's, Inc, 2001.

Kollias, Christos G. "The Greek-Turkish Conflict and Greek Military Expenditure 1960-92." *Journal of Peace Research* 33 2 (1996): 217-228.

Kollias, Christos G. "The Greek-Turkish Rapprochement, the Underlying Military Tension and Greek Defense Spending." içinde *Greek-Turkish Relations in the Era of Détente*. Derleyenler Ali Çarkoğlu & Barry Rubin. New York: Routledge, 2005.

- Kolodziej, Edward A. *Security and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Kurubaş, Erol. “Türk-Yunan İlişkilerinin Psikopolitiği ve Sorunların Çözümü Üzerine Düşünceler.” içinde *21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası*. Derleyen İdris Bal. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Kut, Şule. “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu.” içinde *Türk Dış Politikasının Analizi*. Derleyen Faruk Sönmezoglu. İstanbul: Der Yayınları, 1998.
- Kutlay, Mustafa. “A Political Economy Approach to the Expansion of Turkish-Greek Relations: Interdependence or Not?” *Perceptions, Journal of International Relations* 14 1 (2009): 91-121.
- Levy, Jack. S. “War and Peace.” içinde *Handbook of International Relations*. Derleyenler W. Carlsnaes, T. Rise ve B. A. Simmons. Londra: SAGE, 2002.
- Mearsheimer, John. “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War.” *International Security*, 15 1 (1990): 5-56.
- Mearsheimer, John. “The False Promise of International Institutions.” *International Security* 19 3 (1994-1995): 5-49.
- Mearsheimer, John. “Anarchy and the Struggle for Power.” içinde *Essential Readings in World Politics* Derleyenler Karen A. Mingst & Jack L. Synder. New York: W.W. Norton & Company Inc, 2004.
- Mitrany, David. “The Functional Approach to World Organization.” *Royal Institute of International Affairs* 24 3 (1948): 350-363.
- Mitrany, David. *The Functional Theory of World Politics*. Londra: Martin Robertson, 1975.

Moravscik, Andrew. "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics." *International Organization* 51 4 (1997): 513-553.

Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace*. New York: Knopf, 1967.

Oneal, John R., Bruce Russett, & Micheal L Berbaum. "Causes of Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885-1992." *International Studies Quarterly* 47 3 (2003): 371-393.

Pazarıcı, Hüseyin. "Ege Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü." içinde *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*. Derleyen Semih Vaner. İstanbul: Metis Yayınları, 1989.

Suzuki, Akisato ve Neophytos Loizides. "Escalation of Interstate Crises of Conflictual Dyads: Greece-Turkey and India-Pakistan." *Cooperation and Conflict* 46 1 (2011): 21-39.

Tsakonas, Panayotis J. *The Incomplete Breakthrough in Greek-Turkish Relations: Grasping Greece's Socialization Strategy*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye İle Yunanistan Arasında Kabul Edilmiş Bulunan Güven Artırıcı Önlemler*. Erişim tarihi 9 Ağustos 2011.
http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/Yunanistan_Guven_artirici_onlemler.pdf.

Uzgel, İlhan. "Balkanlarla İlişkiler." içinde *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2001*. Derleyen Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Yücel, Serhan. "Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 12 (2010): 83-101.

Waltz, Kenneth N. "Structural Realism after the Cold War." *International Security* 25 1 (2000): 5-41.

